

АМАЛИЙ ФАН ЎҚИТУВЧИЛАРИНИНГ ПЕДАГОГИК ВА БОШҚАРУВ ФАОЛИЯТИ КОМПЕТЕНТЛИГИ НУҚТАИ НАЗАРДАН ЁНДАШИШ МУҲИМ ОМИЛ

М.М.Аҳмедов
ФарДУ доценти
М.Рўзиматова
Б.А.Аскарова
М.Э.Мадаминова

Технологик таълим кафедраси уқитувчилари
<https://doi.org/10.5281/zenodo.8285666>

Жаҳон ҳамжамиятининг асосий мақсадини амалга ошириш келажак ёш авлодни тарбиялаш, таълим тизимини янада ривожлантиришда ўқитувчининг дарс жараёнидаги бошқарув фаолияти компетентлиги даражаси нуқтаи назаридан ёндашиш зарурати туғилмоқда. Бу эса умумий ўрта таълим мактаби ўқитувчисидан янада юксак масъулият, ўз устида мустақил ишлаш ва доимий малакасини ошириб бориш билан ўзининг компетентлилик даражасини мунтазам кўтариб боришни тақозо этади.

Республикамизда амалга оширилаётган ислохатлардан кўзланган мақсадга эришишда Кадрлар тайёрлаш миллий моделининг таркибий қисми Кадрларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш тизимининг самарадорлигини замонавий талаблар асосида ошириб бориш вазифалари қўйилмоқда ва бу вазифаларни ижросини таъминлаш ҳукуматнинг меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатларида ўз аксини тонган /1-4/.

Жумладан, умумий ўрта таълим мактаблари ўқитувчиларини малака ошириш жараёнида бошқарув фаолияти компетентлиги даражасини ошириш ва кўникмаларини шакллантириш билан боғлиқ илмий изланишлар жаҳоннинг етакчи илмий марказлари ва олий таълим муассасаларида, жумладан Лондон университети қошидаги Таълим институти (Англия), Калифорния ва Огая университетлари (АҚШ), Вуллонгг университети (Австралия), Токио педагогика университети (Япония), Москва давлат университети бошқарув кадрларни тайёрлаш ўқув-илмий марказида олиб борилмоқда.

Дунё ҳамжамиятида акс этаётган маънавий-маърифий ва ижтимоий-сиёсий жараёнларнинг контекстида (манзарасида) акс этиши орқали юзага келадиган коммуникатив муносабатлар, ахборотларни узатиш ва қабул қилиш ҳамда уни қайта ишлаш билан ундан маълум мақсадларда фойдаланиш орқали инсон омили билан боғлиқ бўлган масалаларнинг илмий-назарий ечимлари аниқланмоқда. Шунингдек, мамлакатимизнинг олий таълим тизимида профессор-ўқитувчиларнинг педагогик маҳоратини ошириш орқали олий таълим муассасаларида сифатни таъминлаш механизми яратилган (Бош илмий методик марказ, Ўзбекистон).

Ҳозирги кунда айрим мамлакатларда жумладан, Москва давлат университети қошида бошқарув кадрларни тайёрлаш ўқув-илмий маркази фаолият кўрсатяпти, мамлакатимизда эса олий таълим тизимида профессор-ўқитувчиларнинг педагогик маҳоратини ошириш орқали олий таълим муассасаларида сифатни таъминлаш механизми яратилган.

Лекин, ҳеч бир мамлакатнинг таълим тизимида олий маълумот берувчи раҳбар ҳодим тайёрловчи таълим муассасаси мавжуд эмас. Мутахассис ҳодимнинг раҳбарлик

салоҳияти ўзининг иш фаолияти жараёнида жамоада шаклланиб боради. Шу боис сўнги йилларда фан ўқитувчиси бошқарув фаолиятининг компетентлик даражасини янада юксалтириш муаммосини малака ошириш тизими орқали амалга оширишга алоҳида эътибор қаратилмоқда. Ушбу муаммони бартараф этишда ўқитувчилардан юксак касбий салоҳият, педагогик маҳорат ва инсоний фазилатларга эга бўлиш талаб этилади. Ўқитувчиларни малака ошириш жараёнида бошқарув фаолияти компетентлиги даражасини ошириш ва кўникмаларини шакллантиришга юзасидан олиб борилган илмий тадқиқотларида бир қатор илмий натижалар олинган/ 5-7/.

Юқорида таъкидлаб ўтганимиздек, таълим тизимида ҳам раҳбарлар тайёрлайдиган олий даргоҳ йўқ, натижада кечаги ўқитувчи бугун мактаб директори, кейинчалик эса туман, шаҳар ҳалқ таълими бўлими мудирини каби лавозимларни эгаллаши мумкин, лекин унда фақатгина ўзидан олдинги ишлаган раҳбарлар фаолияти бўйича таъсуротга эга бўладилар ҳолос.

Бундай ҳолатларда малака ошириш жараёнида ўқитувчининг раҳбарлик фаолиятини шаклланиши муҳим аҳамият касб этади, айрим ҳолатларда фикрлаш ва дунёқарашларнинг ўзгаришига, тинглашни ўрганиш, тушиниш, муносабат билдириш ва қарор қабул қилишдаги шахсий муносабатлар мустаҳкамланади, иккиланиш ҳолатлари чекинади.

Аслида ўқитувчининг бошқарув фаолияти дарс жараёнида ва мазкур гуруҳга раҳбарлик жараёнидан бошланади. Ушбу жараёнда ўқитувчининг бошқарув фаолияти юзасидан дастлабки кўнималар шакллана бошлайди.

Маълумки, малака ошириш тизимида фан ўқитувчиси - тингловчи ўз мутахассислиги йўналишидан ташқари педагогика, психология, ижтимоий-гуманитар ва бошқарув назариясига оид фанларни тинглайди, ҳамда сўнги йилларда фан ва техника янгиликларидан ҳабардор бўлади. Шу тарзда ўқитувчи - тингловчи фан ўқитувчиси ва синф раҳбари сифатида маълум даражада маълумотларга эга бўлади, шунингдек, тингловчида ўқитишга бўлган масъулият ва жавобгарлик ҳисси ортади. Бу эса ўқитувчининг раҳбарлик фаолияти компетентлигини янада ривожланишида асосий омил сифатида хизмат қилади.

Юқорида баён этилган фикрлар асосида малака ошириш жараёнида ўқитувчининг бошқарув фаолияти компетентлик даражасини янада ривожлантириш масалаларини ўрганиш ва таҳлил этиш мақсад қилиб олинди.

Ушбу муаммони ечимини аниқлашда фан ўқитувчисидан қуйидагиларни вазифаларни билиши талаб этилади:

- замонавий билимга эга ўқитувчи таълим жараёни самарадорлигига салбий таъсир этувчи унсурларни билиши ва уларни бартараф этиш йўллари аниқлай олиши;
- модуларни интеграциялаш ва уларнинг ўзига ҳос хусусиятларини билиши;
- ўқувчилар билим самарадорлигини оширишда ўқувчиларнинг таянч компетенциялари ва фанга оид умумий компетенцияларнинг мазмун-моҳиятини билиши;
- ўқитувчининг ҳусусий ва касбий компетенцияларини билиши ва уни дарс жараёнида тадбиқ этишни билиши зарур.

Мазкур муаммоларни ижобий ечимини топиш ўқитувчининг ўқувчилар гуруҳини бошқариш фаолияти ва касбий компетентлиги даражасига боғлиқ. Бу эса ўқитувчилардан бошқарув фаолиятида маълум даражада компетентлиликка эга бўлишини талаб этади, шунингдек, дарс мавзусини баён этишда инновацион ёндашувларга асосланиши, педагогик ва психологик сифатларга эга бўлиши, шунингдек, замонавий талаблар асосида ўқувчилар гуруҳи фаолиятини бошқариш компетентлиги даражасини юқори бўлишини бир қатор олимлар томонидан ўрганилган /8-10/.

Халқ таълими тизимида ўқитувчининг тажрибаси, маҳорати, салоҳияти, ва педагогик қобилиятига, шунингдек, бошқарув фаолияти компетентлиги даражаси нуқтаи назаридан ёндашишга танқидий муносабат билан алоҳида эътибор билан қараш муҳим аҳамиятга эга.

Ушбу тадқиқотлар олий таълим, халқ таълими ҳодимлари ва уларни малака ошириш миллий марказлари фаолияти жараёнида ўқитувчининг бошқарув фаолиятини шакллантиришнинг натижавийлигига алоҳида эътибор қаратилиб, бунда таълим-тарбия жараёнида ўқитувчининг бошқарув фаолияти компетентлиги даражаси нуқтаи назаридан ёндашиш таълимнинг сифати ва самарадорлигининг уйғунлигини илмий жиҳатдан кафолатловчи асосий таклифларни ишлаб чиқиш ва таълим тизимида салоҳиятли, маҳоратли ва ижодкор раҳбар ҳодимларни тайёрлаш учун муҳим омил бўлиб хизмат қилади.

References:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 6 ноябрдаги ПФ-6108 “Ўзбекистоннинг янги тараққиёт даврида таълим-тарбия ва илм-фан саҳаларини ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Фармони
2. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020 йил 31 декабрдаги № 824 “Олий таълим муассасаларида таълим жараёнини ташкил этиш билан боғлиқ тизимни такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Қарори
3. O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi vazirining 2021-yil 17- dekabrdaги “Umumiy o‘rta ta’limning davlat ta’lim standarti tўғrисиda”ги 406-son buyrug‘iga 1-илова.
4. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Халқ таълими соҳасидаги илмий-тадқиқот фаолиятини қўллаб-қувватлаш ҳамда касбий ривожлантириш тизимини жорий қилиш чора-тадбирлари тўғрисида” 2021 йил 25 январдаги ПҚ-4963-сон Қарори.
5. М.М.Ахмедов, Т.Ахмедов, Я.Усмонов, С.Рузиматова. /О показателях качества и эффективности образования в этапах реализации./ “Международный центр науки и образования”. Научный журнал UNVERSUM: Психология и педагогика образования. г. Москва. 2020 г. Вип. № 1(67)
6. М.М.Ахмедов, И.Солижонов, Н.Носиров. Роль компетенций в создании инновационной среды обучения./ Мирская общественная наука. Научно-практический журнал. Москва. 3. 2018 г.
7. З.А.Тешабоев “Мавзуинг инновацион ишланмаси” таълим сифати ва самарадорлигининг муҳим омили. Ўқув қўлланма./ФВПХҚТМОХ маркази. 2022 йил 7

апрель 9-сонли баённома. //(Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги ҳузуридаги Интеллектуал мулк агентлиги “Интеллектуал мулк консултатив марказ”нинг 22 йил 17 майдаги № 0047887 рақамли гувоҳномаси билан муаллифлик ҳуқуқи объекти сифатида руйхатга олинган).

8. М.М.Аҳмедов, В.Т.Ражапов, З.А.Тешабоев./Ўқитиш жараёнида ташкилий ва инновацион синф-дарс шаклларида фойдаланиш.(услубий тавсиянома).// ФВПҲҚТМОҲ маркази. 2022 йил 7 апрель 9-сонли баённома.

9. (Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги ҳузуридаги Интеллектуал мулк агентлиги “Интеллектуал мулк консултатив марказ”нинг 22 йил 17 майдаги № 0047888 рақамли гувоҳномаси билан муаллифлик ҳуқуқи объекти сифатида руйхатга олинган).

10. М.М.Аҳмедов, З.А.Тешабоев, Ф.А.Сахибова /“Ҳаёт давомида ўқиш” тамойили асосида мавзу ишланмаси тайёрлашнинг дидактик хусусиятлари(Услубий тавсиянома)// ФВПҲҚТМОҲ маркази. 2022 йил 7 апрель 9-сонли баённома.

11. М.М.Аҳмедов, З. Тешабоев, Г.Хожикаримова. /Таълим тизимида ислохатлар// Международный научный журнал “Грааль науки” № 4 (Травень, 9 апрель 2021) Венеция, Италия С.475-477

12. М.М.Аҳмедов, З.Тешабоев Г.Хожикаримова./ Ёшларни касб-хунарга йўналтириш//Международный научный журнал «Вестник науки» опубликована № 11 (44). Г.Тольятти от 7 ноября 2021 г.

13. М.М.Аҳмедов, З.А.Тешабоев, Г.Т.Хожикаримова, С.М.Рўзиматова. /Технологик таълим жараёнларини ташкил этиш ва бошқариш механизмини такомиллаштириш механизмини такомиллаштиришнинг илмий-методик асослари.// Международный научный журнал. ORIENTAL RENAISSANCE: Innoralirc, ceducational, natural andsocial sciences.Volume 2 ISSUE 8. August 2022. стр.336-342 ISSN 2181-1784

14. М.М.Аҳмедов, З.А.Тешабоев./“Ҳаёт давомида ўқиш” тамойили асосида инновацион характерга эга бўлган “Мавзунинг инновацион ишланмаси” тайёрлаш.//ФарДУ ИЛМИЙ ХАБАРЛАР. № 2 -2022 йил 36-39 бетлар. Фарғона ш.

15. С.Т.Турғунов, Л.А.Махсудова, М.А.Умаралиева, Ҳ.М.Тожибоева //Педагогик жараёнларни ташкил этиш ва бошқариш технологиялари: ўқув қўлланма /. “Саностандарт” нашриёти 2012 йил.

16. Р.Х.Джураев, С.Т.Турғунов, Н.Қ.Ахмедова //Таълим бошқаруви (назария ва амалиёт масалалари): ўқув қўлланма /. Тошкент 2013 йил.

17. Р.Х.Джураев, С.Т.Турғунов.//Таълим менежменти: қўлланма / Тошкент “Ворис - Нашриёт” нашриёти 2006 йил.

18. Ахмедов М.М.,Тешабоев З.А.,Хожикаримова Г.Т. //He hed an innovative character in the teaching process «Distance education» is an innovative course format// LOGOS Multidisziplinare forschung: perspektiven, problem und muste. 10 April 2021.Wien, Reepublik Osterreich.

19. Ахмедов М.М., Хожикаримова Г.Т., Сафарова Г.М. //Pedagogical skill is the product of the individual characteristics of the teacher// JOURNALNX s. Vol. 7 No. 02 (2021): 237-240.

20. Аҳмедов Муҳаммаджон Мамадалиевич, Ходжикаримова Гуласал Таджалиевна, Бойбабаев Равшан Хасанбойевич, Сафарова Гулораҳон Маҳаммадиевна //Fundamentals

Of Development Of Creative Abilities Of Students In Professional Training// The American Journal of Applied sciences. Volume03Issue01-2021. 54-57.

21. М.М.Аҳмедов, З.А.Тешабоев, Г.Т.Хожикаримова //Education system - integrated process// International Journal of Early Childhood Special Education (INT-JECSE) ISSN: 1308-5581 Vol 14, Issue 03 2022. 4211-4214.

22. М.М.Аҳмедов, З.А.Тешабоев “Инновацион таълимда дарс шакли, методи ва воситаларини танлаш” номли ўқув қўлланма//Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги ҳузуридаги Интеллектуал мулк агентлиги “Интеллектуал мулк консултатив марказ”нинг 22 йил 17 майдаги № 0047888 рақамли гувоҳномаси билан муаллифлик ҳуқуқи объекти сифатида руйхатга олинган.

23. М.М.Аҳмедов, С.М.Рўзиматова, З.А.Тешабоев //AN IMPORTANT FACTOR FOR IMPROVING THE EDUCATIONAL PROCESS ON THE PRINCIPLE OF "LIFELONG LEARNING"// GALAXY INTERNATIONAL INTERDISCIPLINARY RESEARCH JOURNAL (GIIRJ). Vol. 10, Issue 10, Oct. (2022). 671-676 pages.

24. М.М.Аҳмедов //Development factors of competence lvl of teacher of technologic// INNOVATIVE TECHNOLOGICA METHODOLOGICAL RESEARCH JOURNAL. Volume 4, Issue 3 Mar. 2023. 104-112 pages.

25. М.М.Аҳмедов, С.М.Рўзиматова, А.Йўлдашев //ТЕХНОЛОГИК ТАЪЛИМ ЖАРАЁНЛАРИНИ БОШҚАРИШНИНГ ПЕДАГОГИК ТИЗИМИ СИФАТИДА ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ// International Journal of Education, Social Science & Humanities. FARS Publishers. Volume-11| Issue-2| 2023. 661-667 pages.

26. Р.Ҳ.Мақсудов, С.М.Отажонов, М.М.Аҳмедов, Ш.Ш.Шухратов, Г.Т.Хожикаримова //Инновацион таълимда дарс шакли, методи ва воситаларини танлаш// Ўқув қўлланма. Фаргона 2022.

27. М.М.Аҳмедов, С.М.Рўзиматова, З.А.Тешабоев //“ҲАЁТ ДАВОМИДА ЎҚИШ” ТАМОЙИЛИ АСОСИДА МАВЗУ “ИННОВАЦИОН ИШЛАНМАСИ”НИ ТАЙЁРЛАШ МЕТОДИ// O‘ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI. 19.10.2022 12-SON 668-674 betlar.

28. М.М.Аҳмедов, Г.Т.Хожикаримова //Ўқитишнинг сифати ва таълим-тарбия самарадорлигини оширишда инновацион характерга эга бўлган инновацион дарс шаклларида фойдаланиш// Общество и инновации. 2021 2(2) 1-7

29. М.М.Аҳмедов, И.И.Каримов, С.М.Рўзиматова //ДАРС ЖАРАЁНИДА ИННОВАЦИОН ЁНДАШУВ МУНОСАБАТЛАРИНИ АМАЛАГА ОШИРИШ ОМИЛЛАРИ// O‘ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI. 19.10.2022 12-SON 56-60 betlar.

30. М.М.Аҳмедов, Бўтаева Гулмира Боходиржоновна //ТЕХНОЛОГИЯ ФАНИДА ТЕХНОЛОГИК ЖАРАЁНЛАРНИ ТАШКИЛ ЭТИШ ВА БОШҚАРИШ// ЎЗБЕКISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI. 19.10.2022 12-SON 745-750 betlar.

31. Парпиева О.Р, Хожикаримова Г.Т, Назирова А.М //FORMATION OF STUDENT PEDAGOGICAL SKILLS BASED ON THE REQUIREMENTS OF INNOVATIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT// Международном научно-практическом журнале “Экономика и

социум». Вып №6(85) 2021. 157-161стр.

32. Одинахон Рахмановна Парпиева, А.Рузиматова //CREDIT-MODULE SYSTEM OF EDUCATION// O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI. 20.08.2022 yil. 10-SON. 83-87 бетлар

33. Одинахон Рахмановна Парпиева, Рузиматова Арофатхон Махмуджон қизи //TA'LIM OLUVCHILARNI FANLARNI O„ZLASHTIRISHGA QIZIQTIRISH USULLARI// IJODKOR O'QITUVCHI JURNALI. 5 OKTYABR / 2022 YIL / 22 – SON. 226-230 betlar

34. Одинахон Рахмановна Парпиева, Меликузиева Зулхумор Шерқози қизи, Абдуллаева Умидаҳон Уктамжон қизи //INNOVATIVE EDUCATIONAL TECHNOLOGIES, THEIR NATURE, TYPES AND THEORETICAL FUNDAMENTALS// Texas Journal of Multidisciplinary Studies. Vol. 9. 06-2022. 123-126 page.

35. Одинахон Рахмановна Парпиева, Одинахон Одилевна Джалалидинова //Тиббий таълимда интерфаол усуллардан фойдаланиш// Международный научный журнал «Новости образования: исследование в ХХИ веке» № 3 (100), часть 1. сентябрь, 2022 г 565-569.

36. Парпиева Одинахон Рахмановна, Раззоқов Бахтиёр Хабибуллаевич //ИННОВАЦИОН ТАЪЛИМ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИНИНГ ТУРЛАРИ ВА НАЗАРИЙ АСОСЛАРИ// Международный научный журнал «Научный импульс». No5(100), часть 2. Декабрь, 2022. 204-210 стр.

37. М.М.АХМЕДОВ, С.М.РЎЗИМАТОВА, А.Ю.ЙЎЛДАШЕВ //Organization of Technological Educational Processes and Using the Method of "Integration Strategy" in Improving the Management System// Journal of Pedagogical Inventions and Practices. Volume 19. 06-04-2023. 1-6 pages.

38. М.М.АХМЕДОВ, С.М.РЎЗИМАТОВА, А.Ю.ЙЎЛДАШЕВ //ТЕХНОЛОГИЯ ФАНИ МАКТАБ ЎҚУВЧИЛАРИДА ТЕХНОЛОГИК КОМПЕТЕНЦИЯЛАРНИ ШАКЛЛАНТИРИШНИНГ ТАЯНЧ ВОСИТАСИ СИФАТИДА// PEDAGOGICAL SCIENCES AND TEACHING METHODS: a collection scientific works of the International scientific conference (17 April, 2023) - Copenhagen. Part 22. 15-20 pages.

39. М.М.Аҳмедов , Б. А. Асқарова , Г. Б. Бутаева , М. Е. Мадаминова , Н.О.Раҳматова , М.А.Маҳмудова , М.А.Худойназарова , Г.Х.Солиева , М.Г.Хасанов , Р.А.Сиддикова // Formation of Technological Competency of Students on The Basis of Approaches with an Innovative Character// A Journal for New Zealand Herpetology. Vol 12 I